

پسران و دختران
 در لباس نظامی
 در حال تمرین

هزارویک نکته نهفته در تربیت فرزندان

عبدالعظیم کریمی

که با صداها تأثیر گذارندهٔ دیگر همراه و هماهنگ نباشد بی‌اثر است؟ هر گویی تا زمانی که با صد گوی دیگر همتراز نشود بی‌فایده است. ضرورت پیوند خانه و مدرسه از همین نکته ناشی می‌شود و برای همین منظور بطور دائم مورد تأکید قرار می‌گیرد.

آیا می‌دانید: روشهای تربیتی، دستورالعمل‌های از پیش تعیین شده نیستند که هرگاه والدین بخواهند برای هر یک از فرزندان خود و در مواجهه با هر مشکلی که داشته باشند بکار بگیرند؟ فرایند تربیت و نظریه‌های مربوط به آن برای اولیاء و مربیان یک تجربهٔ منحصر به فرد و درونی است که آنان خود باید با هوشمندی و نکته‌سنجی که توأم با هنر تربیتی است، در موقعیت‌های منحصر به فرد بکار گیرند.

آیا می‌دانید: آنچه انسان در کودکی از دست می‌دهد هرگز نمی‌تواند در جوانی، خاصه بعد از بلوغ به چنگ آورد؟ این قاعده در مورد اغلب حوزه‌های گسترش فکری و عاطفی کودک به‌ویژه تربیت زیبایی شناسانه او مصداق دارد.

آیا می‌دانید: لذت کشف کردن، کنجکاوی، میل به دانستن و دستکاری محیط پیرامون از مهمترین و اساسی‌ترین محرک‌های رشد دهنده برای تقویت هوش، شخصیت و خلاقیت کودک است؟ و این همه در صورتی تقویت می‌شوند و پیشرفت می‌کنند که والدین زمینه‌های مناسب را برای تحریک کنجکاوی کودک خود فراهم کنند.

آیا می‌دانید: فرزندان ما در آینده چگونه افرادی می‌شوند؟ این امر بیش از هر چیز به این بستگی دارد که آنها کودکی خود را چگونه گذرانده باشند، چه کسانی در برداشتن نخستین گامهای زندگی دست آنها را گرفته باشند و چه تجاربی از جهان پیرامون بر قلب و روح آنها حک شده باشد!

آیا می‌دانید: دوران کودکی، دوران کشف روزمرهٔ جهان است، و این کشف به تدریج و براساس امکاناتی که محیط خانواده در اختیار کودک می‌گذارد حاصل می‌شود؟ هر قدر این امکان وسیع‌تر، عمیق‌تر و سازنده‌تر باشد، کشفیات او پربارتر و غنی‌تر خواهد بود.

آیا می‌دانید: شخصیت کودکان ما بسته به تصور خاصی است که از خوشبختی و سعادت دارند و تصور آنها از خوشبختی و سعادت بسته به تصویری است که ما از این مفاهیم داریم؟

آیا می‌دانید: وقتی که می‌خواهیم کودکانمان را آموزش دهیم باید به موازات سلامت جسمانی، زمینهٔ اخلاقی و فرهنگی و کمال معنوی آنها را نیز فراهم کنیم؟ مهارت و هنر آموزش همانا هماهنگی این ابعاد است. شخصیت کودک، ترکیب یکپارچه‌ای از صفات‌ها و خصلت‌های نیکو در قالبی موزون و هماهنگ است، نه ترکیبی مکانیکی از آنها.

آیا می‌دانید: هر تأثیر گذارنده‌ای بر کودک،

می خواهد که به یاری همتوعان خود بشتابد. والدین باید این حساسیت را در میدان عمل بروز دهند.

آیا می دانید: کودکی که گلی را کاشته است تا از زیبایی آن شادمان شود و تنها پاداش خود را همین شادمانی و ایجاد زیبایی برای شادی و خوشحالی دیگران می بیند، نمی تواند به شرارت و پستی دست بزند و اسیر بدبینی و لاقیدی بشود؟ این یکی از پیچیده ترین مسائل تربیتی است.

آیا می دانید: ساخت اخلاقی کودک، نگرش وی به نیازهای اجتماعی و کار به خاطر سعادت جامعه بستگی به این دارد که از همان سالهای نخستین به او آموخته باشیم که به کارهای برجسته بزرگان تاریخ چگونه بنگرد؟

آیا می دانید: تربیت از سه جزء غیرقابل تفکیک تشکیل شده است که این سه باید در یک تعامل چند جانبه بکار گرفته شود؟ آن اجزاء عبارتند از: دانش عملی، مهارت عملی و اشتیاق قلبی.

آیا می دانید: تنبیه هایی که کودک را سخت دل، خشن و یا تحقیر می کند، در واقع او را ترسو، آزار دهنده و یا پرخاشگر بار می آورد؟ القای این احساس که کودک در مقابل یک قدرت غیرقابل رقابت، ناتوان است، در روحیه او عوارض منفی ایجاد می کند.

آیا می دانید: احساس کم ارزش بودن و یا عدم اعتماد به نفس کودک ممکن است به این

آیا می دانید: کودک کم سن تر برای تحقیق درباره دنیای خود به حس لامسه بیشتر از بزرگسالان نیازمند است؟ حتی بزرگسالان هم اجسام جدید، جالب توجه یا زیبا را دست ورزی می کنند. ما حتی در تاریکی نیز قادریم بسیاری از چیزها را از روی شکل و خصوصیات آنها بشناسیم و آنها را متمایز کنیم، و البته کودک باید همه این چیزها را از طریق "لمس" بشناسد. برای مثال او باید از طریق لمس کردن دریابد که شکر و آرد چه تفاوتی با یکدیگر دارند. و یا از له کردن گوجه فرنگی نرم با دست، چه احساسی به او دست می دهد.

آیا می دانید: زبان همانند پلی است بین شما و فرزندان و این وسیله شما را به هم اتصال داده، کمک می کند تا یکدیگر را بهتر درک کنید؟ برای کودک ابتدا مهم نیست که کلمات را صحیح تلفظ کند، او فقط می خواهد به وسیله کلام خبری خود، کسب موفقیت کند. کلمات او را تصحیح نکنید، مثلاً اگر به جای نسرین، کلمه "نسی" می گوید. تصحیح کردن دائمی کلمات لذت تلاش برای ارتباط کلامی را از بین می برد و کودک را خاموش می کند. به او اطمینان دهید که هدف هایش را درک می کنید و همین اطمینان او را برای مهارت بیشتر در ارتباط کلامی کمک می کند.

آیا می دانید: دنیای پیرامون، استعداد های کودک را که طبعی عاطفی و حساس دارد برای برخوردار و تجربه عاطفی صیقل می دهد؟ کودکی که از موهبت چنین طبعی برخوردار است نمی تواند نسبت به درد و رنج و مصائب دیگران بی اعتنا بماند. وجدان او از وی

نحوه رفتار، خودگویاترین و صمیمی ترین نوع تشکر است، حتی اگر عبارت "متشکرم" را به زبان نیاورد.

آیا می دانید: کودک فقط آن چیزهایی را یاد می گیرد که پیش نیازهای قبلی آن آماده شده باشد؟ بدین ترتیب بهبوده سعی نکنید رفتارهایی را که کودک بطور طبیعی آموادگی انجام آن را ندارد، از او انتظار داشته باشید.

آیا می دانید: یکی از درمانده ترین کودکان، کودکی است که هیچگاه مزه کار و تلاش را ضمن تحصیل و زندگی کودکانه خود نچشیده و غرور ناشی از غلبه بر مشکلات را در زندگی خویش احساس نکرده است؟ هر فرد درمانده مایه بدبختی جامعه است و کودک درمانده صد چندان مایه بدبختی خود و خانواده خود است.

آیامی دانید: قدرت کنجکاوی، قوت تخیل،

دلیل باشد که او توسط والدین سختگیر و مقتدر خود از هرگونه ابراز وجود محروم شده است و در مقابل دستوره های والدین بدون هیچگونه مقاومتی باید تسلیم گردد؟ اگر در محیط خانواده تسلیم شدن بیش از هر چیز ارزش داشته باشد، نمی توان از کودک انتظار داشت که خارج از محیط خانواده از خود سرسختی، پایداری و مقاومت نشان دهد.

آیا می دانید: صمیمیت فقط حفظ ظاهر نیست، بلکه به رابطه بدون ترس و صادقانه با مردم دیگر نیز بستگی دارد؟ علاوه بر آن، شخص باید بتواند خود و دیگر انسانهای پیرامون را از روی خلوص و محبت بپذیرد. برای مثال اگر کودکی از گرفتن هدیه ای یا تعریف قصه ای و یا بازی مشترکی خوشحال می شود و این خوشحالی را از طریق واکنش های غیرکلامی (لبخند شادی، در آغوش گرفتن هدیه و ...) نشان می دهد، همین

جایگزین جنب و جوش ورزش، بازی با دیگران، کارهای دستی، نقاشی، تفکر، دستکاری اشیاء، خواندن کتاب و ... شود، دیگر آمیدی به استقلال، ابتکار و نوآوری و مهارت آموزی کودک نمی توان داشت.

آیا می دانید: تنبیه نباید جنبه انتقام جویی داشته باشد، بلکه باید به کودک کمک کند تا به پیامدهای ناگوار رفتار نامطلوب خویش پی ببرد؟ زیرا منظور از تنبیه آن نیست که والدین عصبانیت خود را تخلیه کنند، بلکه کودک باید دریابد چه چیزهایی در محدوده زندگی او ممکن و چه چیزهایی و چرا ممکن نیست.

و ظرفیت هوش از همان زمانی تضعیف می شود که ما کودک را به اجبار به درس خواندن و حفظ کردن پاسخهای آماده و می داریم؟ و علت این است که آنان خود را از قید فکر کردن به اصطلاح "آزاد" می کنند، آن هم درست زمانی که می باید حداکثر نیروی خود را صرف اندیشیدن و خلق کردن بنمایند.

آیا می دانید: برای اینکه کودک، نوجوان و یا جوان شخصیت متعادل و موزون پیدا کند باید به گونه ای بار بیاید که دردها و رنج های انسانی را تجربه نماید؟ زیرا فقط آن وقت است که می تواند مردم را درست درک کند و یار و غمخوار آنها باشد و در آن صورت است که انسانی ترس و بی باک بار می آید.

آیا می دانید: تلویزیون سرگرمی یک جانبه است که به کودک اجازه فعالیت متقابل نمی دهد، و اگر کودک ما بیش از حد اوقات خویش را به تماشای تلویزیون بگذراند، مانع رشد طبیعی او شده ایم؟ زیرا کودک در هنگام تماشای تلویزیون مجبور است فیلم و صحنه های مختلف را همان گونه که به او عرضه می شود، یعنی بطور غیرفعال بپذیرد و قوه تخیل و نیاز به نوآوری او بتدریج خاموش می گردد.

آیا می دانید: در بعضی از خانواده ها محیط خانواده به علت وجود تلویزیون، کارکرد طبیعی خود را از دست می دهد و مناسبات طبیعی در آن از بین می رود؟ تلویزیون چنان اوقات اعضای خانواده را پر می کند که بندرت برای گفت و گو و فعالیت مشترک وقتی باقی می ماند. همچنین اگر تماشای تلویزیون

کردن آینه تمام‌نمایی از وجود خود را به نمایش می‌گذارند، و از خلال بازیهای آنان می‌توان به خلاقیت‌ها، انگیزه‌ها، و حتی مشکلات و اختلالات آنها پی برد.

آیا می‌دانید: بازی نیروی مشاهده و همچنین فضایل اخلاقی مانند دلیری و شجاعت، عدالت و همکاری، احترام و همبستگی، راستگویی و درستکاری را در وجود کودک درونی می‌کند و به او امکان می‌دهد تا با استقلال، آزادی عمل و نیروی نامحدود پندار و تخیل خود همه چیز را از نو بسازد و خلق کند؟

آیا می‌دانید: نقطه آغاز تکامل توانایی‌ها و استعدادهای کودکان، به اصطلاح انگشت‌هایشان است. به زبان مجاز "جویبار کوچکی که از سر انگشتان کودکان جاری می‌شود، خلاقیت فکری شان را آبیاری می‌کند." هر اندازه اعتماد و ابتکار بیشتری در حرکت دستهای کودکان وجود داشته باشد، عنصر خلاقیت ذهنی آنها زنده‌تر است.

آیا می‌دانید: نخستین درس‌های اندیشیدن، نه در چهارچوب کلاس که باید بیرون از آن به کودکان داده شود؟ از ویژگی‌های همیشگی اندیشیدن واقعاً خلاق و پویا، هیجان است. در قلب کودکی که جاذبه زیبای طبیعت را احساس کرده است موجی از الهام پدیدار می‌شود. کودکان را به مزرعه، کوه و بوستان ببرید و از چشمه‌سار طبیعت، این سرچشمه اندیشه‌ها، بنوشانید.

لطفاً ورق بزنید

آیا می‌دانید: گاهی اوقات آموزش‌های غلط و روشهای ناشیانه در مدرسه باعث می‌شود که درهای مدرسه، درهای جهان پیرامون را به روی ذهن بچه‌ها ببندد، درحالی که طبیعت جهان خارج، بهترین مدرسه برای آموزش و تربیت ذهنی و شخصیت کودکان است؟ اگر نمی‌خواهیم فرزندانمان به صورت انبار دانش و انبار معلومات و قالب‌ها و فرمولها درآیند، پس باید از هم اکنون و در نخستین سالهای زندگی، چگونه فکر کردن و چگونه کشف کردن محیط را به آنان بیاموزیم.

آیا می‌دانید: اندیشه‌ها در وجود هر کودک از مسیر ویژه‌ای عبور می‌کنند؟ هر یک از کودکان به شیوه خاص خود فکر می‌کند، هیچ کودکی ناتوان و بی‌استعداد نیست. مهم این است که فکر و استعداد او پایه موفقیت او در زندگی قرار گیرد، و هر کودکی مطابق با ظرفیت خود و استعداد خویش تغییر کند و نه صرفاً پیشرفت نماید!

آیا می‌دانید: اگر ما بزرگترها می‌توانستیم از دریچه چشم یک کودک هفت ماهه به جهان و خویشتن بنگریم آن وقت می‌دیدیم که در همین بازی‌های ساده چقدر اشیاء، پدیده‌ها و رخدادهای جدی وجود دارد که کودک با شور و شوق، همچون دانشمندی که در کشف یک مسأله بزرگ به وجد می‌آید، او نیز همان شور و شوق را در درون خود می‌آفریند؟

آیا می‌دانید: جدی‌ترین فعالیت برای کودک، غیررسمی‌ترین فعالیت، یعنی بازی‌های خودانگیزانه اوست؟ کودکان با بازی

آیا می‌دانید: تربیت مذهبی کودک، امری درونی است نه بیرونی؛ اکتشافی است و نه اکتسابی؛ اصالی است و نه واسطه‌ای؛ اعتقادی است و نه القایی؛ خصلتی است و نه عادت‌ی؛ فطری است و نه محیطی؟!

آیا می‌دانید: پدران و مادران خوب، اما بی‌علم، غالباً فرزندان خوب داشته‌اند، البته آنجا که وجود پدر و مادر حرف می‌زده است و نه زبان‌شان؟

آیا می‌دانید: پدران و مادران متدین و عالم، بعضاً فرزندان شریر و بی‌ایمان داشته‌اند، البته آنجا که فقط زبان حرف می‌زده است و وجود تظاهری بیش نبوده است؟

آیا می‌دانید: تعلیم و تربیت فرزندان قبل از آنکه "علم" باشد، تجربه است، و قبل از آنکه

آیا می‌دانید: لازمه موفقیت این است که کودک در میان همگنان خود احساس مفید بودن کند و این احساس که باید در محیط طبیعی و در خلال بازیهای گروهی و فعالیت‌های دسته‌جمعی خلق شود، چیزی نیست که بطور تصنعی به او تزریق کنیم؟

آیا می‌دانید: اهمیت اینکه کودک چیزی را یا اگره یاد نگیرد، بیشتر از اهمیت دانشی است که باید بیاموزد؟

آیا می‌دانید: کودک آدمی، دینی‌تر از خود آدمی است، اما تربیت تحمیلی و تصنعی بزرگسال او را از دین دلزده می‌کند؟

آیا می‌دانید: میزان اعتقاد و باور ایمانی کودک به خداوند بسته به میزان اعتقاد و ایمان قلبی پدر و مادر به خداوند است؟

تجربه باشد، آمادگی طبیعی است و قبل از آنکه آمادگی طبیعی باشد، هدایت تکوینی است، و نه هدایت بیرونی، تصنعی و تحمیلی؟

آیا می‌دانید: فهم کودک، تنها از طریق حواس پنجگانه نیست و شنیدن و دیدن او تنها از طریق چشم و گوش نیست، بلکه با احساس‌های درونی و بیداری دل، و صدها دستگاه دریافت‌کننده دیگر در حال تحول و تکامل است؟

آیا می‌دانید: کودک بسیاری از امور را که دیدنی نیست از راه دیده می‌آموزد؟ مثل: صدق و صفای درونی، صمیمیت و مهربانی، نجابت اخلاقی، وقار و بردباری و ...

آیا می‌دانید: آنچه هستیم ما را بهتر معرفی می‌کند تا آنچه می‌گوییم؟ به همین ترتیب فرزندان ما همان می‌شوند که ما هستیم و نه همان که ما می‌خواهیم!

بقیه از صفحه ۳۶

۲- قال رسول الله (ص): نَوَّرُوا بُيُوتَكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ، خانه‌های خود را با تلاوت قرآن نورانی کنید. (بحارالانوار، جلد ۸۹، صفحه ۲۰۰)

۳- واجعلوا بیوتکم قبلة واقیموا الصلوة، سورة یونس، آیه ۸۷

۴- قال رسول الله صلی الله علیه و آله: اِغْدِلُوا بَيْنَ اَوْلَادِكُمْ كَمَا تُغْدِلُونَ اَنْ يَغْدِلُوا بَيْنَكُمْ. (بحارالانوار، جلد ۲۳، صفحه ۱۱۳)

۵ و ۶- قال رسول الله (ص): وَقُرُوا كَيْلًا زَكْمًا وَارْحَمُوا صِغَارَكُمْ (عیون اخبارالرضا،

صفحه ۱۶۳) و در جای دیگر فرمود: لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَلَمْ يُوقِّرْ كَبِيرَنَا (مجموعه ورام، جلد ۱، صفحه ۳۴)

۷- زندگی امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام و فاطمه زهرا سلام‌الله علیها نمونه عینی این نوع سلوک و معاشرت است.

۸- در تاریخ زندگی ائمه علیهم‌السلام مخصوصاً در زندگی امام زین‌العابدین، امام کاظم و امام رضا علیهم‌السلام به صورت مشخص‌تر نقل و روایت شده است.

۹- بحارالانوار، جلد ۱۰۴، صفحه ۹۵، علامه مجلسی

۱۰- اسدالغابة، جلد ۳، صفحه ۳۵۸

۱۱- سورة شوری، آیه ۳۸

۱۲- ...الزّمه نفسک سبع ستین ... وسایل الشیعه، جلد ۱۵، صفحه ۱۹۵، شیخ حرّ عاملی

۱۳- مسائل نوجوانان و جوانان، صفحه ۵۶-۵۷، محمد خدایاری فرد

۱۴- مستدرک الوسایل، جلد ۲، صفحه ۶۲، محدث نوری

۱۵- غررالاحکم، صفحه ۶۹۵، آمدی

۱۶- مدرک سابق

۱۷- وسایل الشیعه، جلد ۳، صفحه ۲۰۵

۱۸- شرح نهج البلاغه ابن ابی‌الحدید، جلد ۲۰، صفحه ۲۷۲

۱۹- غررالاحکم، صفحه ۸۱۱، آمدی

۲۰- تحف‌العقول، صفحه ۲۷۹، ابن‌شعبه حرّانی

۲۱- سورة کهف، آیه ۲۸

۲۲- میزان‌الحکمة، جلد ۵، صفحه ۳۰۲، محمدی ری‌شهری

۲۳- مدرک سابق، صفحه ۳۰۱

۲۴- مدرک سابق، صفحه ۳۰۰